

Ölümünün 10. yılında Şefik Bursalı'nın retrospektif sergisi Merkez Bankası Sanat Galerisi'nde

Anadolu'da bağımsız bir sanatçı

KAYA ÖZSEZGİN

Klasiklerle modernler arasında bir sınır çekmek ve resim sanatının milat yılını saptamak gerekirse ve kuşkusuz Türk resminin oluşum ve gelişim koşulları da dikkate alınarak bir sıralama yapılırsa, Şefik Bursalı'nın yeri, kendi kuşağının sanatçıları arasında olacaktır.

İlk bakışta doğal bir değerlendirme gibi görünse de, resminin içerdiği plastik öğelerin niteliği ve konumu açısından bakıldığında, bizi kuşkuya düşürecek ve belki de Şefik Bursalı'nın sanatı için söz konusu olabilecek birtakım "özel" değerlerin varlığı, bu yargımızı bir kez daha gözden geçirmeye yönlendirecektir. Tartışmalı ve göreceli kavramlar olarak klasisizm ve modernite, hele modernizmin de klasikleşmiş aşamaları düşünüldüğünde, sanatçıları salt doğum tarihlerine ve mensup oldukları kuşak özelliklerine bakarak sınıflandırmanın yeterli olmayacağı sonucuna varacağız.

Öte yandan her sanatçı, kendi koordinatlarını kendileri belirleyen ve bütün etkilenmelere karşın, kimlik ve kişilik arayışlarını kendi yaşam ve birikim koşulları doğrultusunda gerçekleştiren kişiler olarak, genel kategorilerle pek de bağdaşmazlar. O nedenle, genel bir perspektiften yaklaşmak yerine, sanatçıları yapıtları arasında, o sanatçılara özgü ayrımsal değerler aramak daha doğru ve kuşkusuz daha az yanıltıcı olacaktır.

Kendi anlayışına uygun yorum

Şefik Bursalı'nın sanatına da böyle yaklaşmaktan daha doğal ne olabilir... Sanat eğitimi gördüğü ve yetiştiği ortamın, Çallı atölyesinden ve bu atölyenin bağlı bulunduğu kuşak hareketinden kaynaklanan yarı izlenimci bir palet beğenisine bağlı olduğu düşünülse bile, özellikle 1940'lı yıllardan sonra Cézanne'ı keşfetmekte gösterdiği atak tutum, onu vaktinden önce, gerçek ustalarını bulmaya yönlendirmişti. Otuz yılı bulan Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki hocalığı da alışılmış yöntemlere ve kariyer aşamalarına bağlı bir öğreticilik misyonunu içermemiş olduğundan -profesörlük titrini alması, ölümünden üç yıl öncedir- bu konuda da, kendi kuşağının üyelerinden oldukça farklı bir konumda görünür. Akademi çevresi, onu, bir anlamda geleneksel yapılanmanın dışında tutmuştu. Anadolu'da geçen uzun öğretmenlik yıllarından sonra ve olgun sayılabilecek bir yaşta, Akademi kadrosunda yer almanın ve bu kadroyla mesafeli bir görev yürütmenin onu, sanatında daha özgür bir çalışma ortamına yönlendirmiş olabileceği de uzak bir olasılık değildir.

Özellikle doğum yeri olan Bursa ve sonradan hocalık yaptığı Konya, onun bütünüyle doğaya ve yaşadığı çevreye açık olan resimleri üzerinde, doğrudan bir etki oluşturmuş, gözlemlerine dayalı bir sanatçı işlevinin öne çıkmasında birinci derecede etken olmuştu. Bu dönem resimleri yakından incelenirse, Bursalı'nın yöre doğasını gözlemlenme sonucunda, gördüklerini yansıtmakla yetinmediği, tercihlerine ve kendi anlayışına uygun bir "yorum" getirmeye özen gösterdiği ve bunu da sanatçı olmanın zorunlu bir koşulu saydığı görülecektir. Söz konusu yorum, geç dönem izlenimciliği ile ölçülü ya da ılımlı bir kübist yaklaşım arasında, ama daha çok da ikincisine yakın bir konumdadır.

Yaşadığı kentle iletişimi

Bursalı'nın öğretmenlik yaparak Konya'da geçirdiği dört yıllık (1934-1937) sürenin, bu kente özgü yöresel ve tarihsel değerlerle bütünleşerek, sonraki çalışmalarına da damgasını vuracak olan kalıcı bir çizgi yaratmış olmasını, sanatçı ile yaşadığı kent arasındaki iletişime bağlamak gerekecektir.

Konya, kendine özgü görünümü ve İç Anadolu doğasını simgeleyen yapıtlarıyla tipik bir Anadolu kentidir. Orada her şey, kendi içine kapanarak varlığını gizler ve Selçuklu kültürünün kavrayıcı gizemini kendi içinde saklar. Böyle bir yöre karakterinin, Bursalı gibi usta bir sanatçının gözlemine kendini açabileceğini düşünmek, sanatçı ve yaşanan yöre ikileminin seçkin sentezlere ulaştığı başka örneklerle de kanıtlanmış bir gerçekliği anımsamamıza yol açacaktır. Bu ise, sıradan bir manzara ressamının, salt doğa peyzajını yansıtmakla sınırlı olan eylemi anlamında bir çabanın ötesine geçmekle mümkün olabilir.

Erken döneminin tarihlerini taşıyan çiplak etütlerinden, daha sonra-

Şefik Bursalı, Eşref Üren'le birlikte.

Özellikle doğum yeri olan Bursa ve sonradan hocalık yaptığı Konya, onun bütünüyle doğaya ve yaşadığı çevreye açık olan resimleri üzerinde doğrudan bir etki oluşturmuş, gözlemlerine dayalı bir sanatçı işlevinin öne çıkmasında birinci derecede etken olmuştu.

ki portre çalışmalarına ve ölüdoğa resimlerine kadar uzanan bir süreklilik doğrultusunda, renklerle biçimleri yüzeyin gerisine taşıran, hacimselliği, doğal bir perspektif sorunu olmanın ötesinde, bir konsept bağlamında algılamaya ayrıcalığı gösteren bu yorum kapasitesi, Şefik Bursalı'nın sanatında, kapsayıcı bir değer düzeyine yükselir zamanla. Sanat yaşamının belki de en verimli dönemini yaşadığı ve şimdi anısını yaşatan bir "müze-ev"i barındıran Ankara'da, Bursa ve Konya resimleriyle başlamış olan bu üslup biçimlenmesi, tipik bir evre ile noktalanır. Bursalı'yı Ankara'ya çeken ve onu, başkent yaşamıyla, tıpkı Eşref Üren gibi bir "hoca ressam" kimliği için-

de bütünleştiren etkenler, onun arayışlarına cevap verecek boyutlar taşımaktan da uzak değildir. Bu yüzden Eşref Hoca ile Şefik Hoca arasında bir yazgı bağının varlığından bile söz edilebilir.

Evi müzeye dönüştürüldü

Genellikle büyük ustalarda sık rastlanan ortak bir özelliktir. İlgilerini çeken konuları, kendi sanatsal görüş ve eğilimlerinin penceresinden görmek isterler. Bu aşamada, plastik unsurlar, ele alınan konunun belirleyici olma niteliğini aşar. Şefik Bursalı, atölyesini ziyarete gelenlerin önüne, usta bir sanatçının yapıtlarını içeren bir kitap koyarak, kendi sanatının gizlerini, o ustanın be-

haline dönüşmesinde, zorunlu bir görevi yerine getiriyor ve böylece, sonuçta doğaya özgü elemanlar, sanata özgü elemanlar olma aşamasına yükseliyordu.

Yapıtlarını sergileme konusunda Şefik Bursalı da, kuşağının uyum gösterdiği ilkelerden uzak olmadı; yapıtlarının kamuoyuna ulaşması için uygun zaman ve zemin koşullarını kolladı. Piyasanın sanatçıyı daha sık üretime zorlayan etkilerini gögüslemekte kararlı davrandı. Ama kendi dışından gelen talepler karşısında, onu daha iyi tanımak isteyenlerin (galericilerin) bu arzularına, yaşamının son döneminde fazlaca direnmedi. Evinin müzeye dönüştürülmesi için ilgili kurumların hareketine geçirme yolundaki girişimleri ise, anılandaki tazeliğini hep korudu, koruyor.

Ancak ölümünden sonra, bu isteği hayata geçirilebildi. Çankaya'da oturduğu ev (Ahmet Mithat Efendi Sk. 36/3), bugün yapıtlarını ve anılarını saklayan bir Müze-Ev'dir artık. Oraya uğrayanlar, Bursalı ustanın yapıtlarından bir kesiti izleme şansını bulabilirler. Böyle bir müzenin varlığı, sanatçının bu koleksiyon dışında kalan ve bir bölümü belki de fazlaca bilinmeyen yapıtları, sergilerle gündeme getirme çabasının önemini ve gerekliliğini gözgelemez elbet. Şefik Bursalı'nın sonsuzluğa geçmesinin üzerinden on yıl gibi uzun bir zaman diliminin geçtiği bir sırada, Merkez Bankası Sanat Galerisi'nde, onun anısına düzenlenen bu sergi, Bursalı'nın sanatını ayakta tutan ve kuşkusuz bundan sonra da tutacak olan değerleri bir kez daha gözden geçirmemize olanak verecektir.

nimsemiş olduğu temel ilkeler yönünde açıklamaya çalışırdı. Genellikle de üzerinde Cézanne'ın adı yazılı olan bir kitap olurdu bu. Cézanne'ın Saint Victoire dağı düzenlemeleri ya da bir masa üzerine rasgele yerleştirilmiş ölüdoğa nesnelere kapsayan natüromortları, Şefik Bursalı'nın gözünde, çağdaş sanat imgesinin tartışma götürmeyen göstergeleriydi.

Çağdaş sanat serüveni içinde, Cézanne ile başlamış olan sürecin günümüze uzanan bütün oluşumları, aslında gerçeklik karşısında, ona egemen olma savaşı veren sanatçının meraklı arayışından başka bir şey değildi. Göz ve tinin (ruh) birlikteliği, gerçek işlevin sanat yapıtı